Taittirīya-Brāhmaṇa

Book 1, Chapter 3

Edited by Subramania Sarma, Chennai

Final proofread version, 1st April 2005

[[1-3-1-1]]

दे॒वा॒सु॒राः संय॑त्ता आसन्।

ते दे॒वा वि॑ज॒यमु॑प॒यन्त॑ः।

अ॒ग्नीषोम॑योस्तेज॒स्विनी᳚स्त॒नूः संन्य॑दधत।

इ॒दमु॑ नो भविष्यति।

यदि॑ नो जे॒ष्यन्तीति॑।

तेना॒ग्नीषोमा॒वपा᳚क्रामताम्।

ते दे॒वा वि॒जित्य॑।

अ॒ग्नीषोमा॒वन्वै᳚च्छन्।

तेँ᳚ऽग्निमन्व॑विन्दन्नृ॒तुषूत्स॑न्नम्।

तस्य॒ विभ॑क्तीभिस्तेज॒स्विनी᳚स्त॒नूरवा॑रुन्धत॥ १॥

[[1-3-1-2]]

ते सोम॒मन्व॑विन्दन्।

तम॑घ्नन्।

तस्य॑ यथाऽभि॒ज्ञाय॑ त॒नूर्व्य᳚गृह्णत।

ते ग्रहा॑ अभवन्।

तद्ग्रहा॑णां ग्रह॒त्वम्।

यस्यै॒वं वि॒दुषो॒ ग्रहा॑ गृ॒ह्यन्ते᳚।

तस्य॒ त्वेव॑ गृ॑ही॒ताः।

नाना᳚ग्नेयं पुनरा॒धेये॑ कुर्यात्।

यदना᳚ग्नेयं पुनरा॒धेये॑ कु॒र्यात्।

व्यृ॑द्धमे॒व तत्॥ २॥

[[1-3-1-3]]

अना᳚ग्नेय॒ं वा ए॒तत्क्रि॑यते।

यत्स॒मिध॒स्तनू॒नपा॑तमि॒डो ब॒र्हिर्य॑जति।
उ॒भावा॑ग्ने॒यावाज्य॑भागौ स्याताम्।
अना॑ज्यभागौ भवत॒ इत्या॑हुः।
यदु॒भावा॑ग्ने॒याव॒न्वञ्चा॑वि॒ति॑।
अ॒ग्नये॒ पव॑माना॒योत्त॑रः स्यात्।
यत्पव॑मानाय।
तेनाज्य॑भागः।
तेन॑ सौ॒म्यः।
बु॒ध्न्वत्याग्ने॒यस्याज्य॑भागस्य पुरोऽनुवा॒क्या॑ भवति॥ ३॥

[[1-3-1-4]]

यथा॑ सु॒प्तं बो॒धय॑ति।
ता॒दृगे॒व तत्।
अ॒ग्निर्व्य॑क्ताः पत्नीसंया॒जाना॒मृच॑ः स्युः।
तेना॑ग्ने॒यꣳ सर्वं॑ भवति।
ए॒कधा ते॑ज॒स्विनीं॑ दे॒वता॒मुपै॑तीत्या॑हुः।
सैन॑मीश्व॒रा प्र॒दह॒ इति॑।
नेति॑ ब्रूयात्।
प्र॒जन॑नं॒ वा अ॒ग्निः।
प्र॒जन॑नमे॒वोपै॑तीति॑।
कृ॒तय॑जुः संभृ॑तसंभा॒र इत्या॑हुः॥ ४॥

[[1-3-1-5]]

न सं॒भृत्या॑ः संभा॒राः।
न यजुः॑ का॒र्य॑मिति॑।
अथो॒ खलु॑।
सं॒भृत्या॑ ए॒व संभा॒राः।
का॒र्यं॑ यजुः।
पु॒नरा॒धेय॑स्य॒ सम॑ृद्ध्यै।
तेनोपा॒ꣳशु प्रच॑रति।
एष्य॑ इ॒व वा ए॒षः।

यत्पुनराधेयः।
यथोपाꣳशु नष्टमिच्छति॥ ५॥

[[1-3-1-6]]

तादृगेव तत्।
उच्चैः स्विष्टकृतमुत्सृजति।
यथा नष्टं वित्त्वा प्राहायमिति।
तादृगेव तत्।
एकधा तेजस्विनीं देवतामुपैतीत्याहुः।
सैनमीश्वरा प्रदहु इति।
तत्तथा नोपैति।
प्रयाजानूयाजेष्वेव विभक्तीः कुर्यात्।
यथापूर्वमाज्यभागौ स्याताम्।
एवं पत्नीसंयाजाः॥ ६॥

[[1-3-1-7]]

तद्वैश्वानरवत्प्रजननवत्तरमुपैतीति।
तदाहुः।
व्यृद्धं वा एतत्।
अनाग्नेयं वा एतत्क्रियत इति।
नेति ब्रूयात्।
अग्निं प्रथमं विभक्तीनां यजति।
अग्निमुत्तमं पत्नीसंयाजानाम्।
तेनाग्नेयम्।
तेन समृद्धं क्रियत इति॥ ७॥
अरुन्धतैव तद्भवति संभृतसंभार इत्याहुरिच्छति पत्नीसंयाजा नव च॥ १॥

[[1-3-2-1]]

देवा वै यथादर्शं यज्ञानाहरन्त।
योऽग्निष्टोमम्।
य उक्थ्यम्।
योऽतिरात्रम्।

ते सहैव सर्वे वाजपेयमपश्यन्।
ते।
अन्योन्यस्मै नातिष्ठन्त।
अहमनेन यजा इति।
तेऽब्रुवन्।
आजिमस्य धावामेति॥ १॥

[[1-3-2-2]]
तस्मिन्नाजिमधावन्।
तं बृहस्पतिरुदजयत्।
तेनायजत।
स स्वाराज्यमगच्छत्।
तमिन्द्रोऽब्रवीत्।
मामनेन याजयेति।
तेनेन्द्रमयाजयत्।
सोऽग्रं देवतानां पर्यैत्।
अगच्छत्स्वाराज्यम्।
अतिष्ठन्तास्मै ज्यैष्ठ्याय॥ २॥

[[1-3-2-3]]
य एवं विद्वान् वाजपेयेन यजते।
गच्छति स्वाराज्यम्।
अग्रꣳ समानानां पर्येति।
तिष्ठन्तेऽस्मै ज्यैष्ठ्याय।
स वा एष ब्राह्मणस्य चैव राजन्यस्य च यज्ञः।
तं वा एतं वाजपेय इत्याहुः।
वाजाप्यो वा एषः।
वाजꣳ ह्येतेन देवा ऐप्सन्न्।
सोमो वै वाजपेयः।
यो वै सोमं वाजपेयं वेद॥ ३॥

[[1-3-2-4]]

वाज्येवैनं पीत्वा भवति।
आऽस्य वाजी जायते।
अन्नं वै वाजपेयः।
य एवं वेद।
अत्त्यन्नम्।
आऽस्यान्नादो जायते।
ब्रह्म वै वाजपेयः।
य एवं वेद।
अत्ति ब्रह्मणाऽन्नम्।
आऽस्य ब्रह्मा जायते॥ ४॥

[[1-3-2-5]]
वाग्वै वाजस्य प्रसवः।
य एवं वेद।
करोति वाचा वीर्यम्।
ऐनं वाचा गच्छति।
अपिवतीं वाचं वदति।
प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्।
स आत्मन्वाजपेयमधत्त।
तं देवा अब्रुवन्।
एष वाव यज्ञः।
यद्वाजपेयः॥ ५॥

[[1-3-2-6]]
अप्येव नोऽत्रास्त्विति।
तेभ्य एता उज्जितीः प्रायच्छत्।
ता वा एता उज्जितयो व्याख्यायन्ते।
यज्ञस्य सर्वत्वाय।
देवतानामनिर्भागाय।
देवा वै ब्रह्मणश्चान्नस्य च शमलमपाघ्नन्।
यद्ब्रह्मणः शमलमासीत्।

सा गाथा नाराशꣳस्यभवत्।
यदन्नस्य।
सा सुरा॥ ६॥

[[1-3-2-7]]
तस्माद्गायतश्च मत्तस्य च न प्रतिगृह्यम्।
यत्प्रतिगृह्णीयात्।
शमलं प्रतिगृह्णीयात्।
सर्वा वा एतस्य वाचोऽवरुद्धाः।
यो वाजपेययाजी।
या पृथिव्यां याऽग्नौ या रथन्तरे।
याऽन्तरिक्षे या वायौ या वामदेव्ये।
या दिवि याऽऽदित्ये या बृहति।
याऽप्सु यौषधीषु या वनस्पतिषु।
तस्माद्वाजपेययाज्यार्त्विजीनः।
सर्वा ह्यस्य वाचोऽवरुद्धाः॥ ७॥
धावामेति ज्यैष्ठ्याय वेद ब्रह्मा जायते वाजपेयः सुराऽऽर्त्विजीन एकं च॥ २॥

[[1-3-3-1]]
देवा वै यदन्यैर्ग्रहैर्यज्ञस्य नावारुन्धत।
तदतिग्राह्यैरतिगृह्यावारुन्धत।
तदतिग्राह्याणामतिग्राह्यत्वम्।
यदतिग्राह्या गृह्यन्ते।
यदेवान्यैर्ग्रहैर्यज्ञस्य नावरुन्धे।
तदेव तैरतिगृह्यावरुन्धे।
पञ्च गृह्यन्ते।
पाङ्क्तो यज्ञः।
यावानेव यज्ञः।
तमाप्त्वाऽवरुन्धे॥ १॥

[[1-3-3-2]]
सर्वे ऐन्द्रा भवन्ति।

ए॒क॒धैव यज॑मान इन्द्रि॒यं द॑धाति।
स॒प्तद॑श प्राजाप॒त्या ग्रहा॑ गृह्यन्ते।
स॒प्त॒द॒शः प्र॒जाप॑तिः।
प्र॒जाप॑ते॒राप्त्यै॑।
एक॑य॒र्चा गृ॑ह्णाति।
ए॒क॒धैव यज॑माने वी॒र्यं॑ दधाति।
सो॒म॒ग्र॒हा॒ꣳश्च॑ सुराग्र॒हा॒ꣳश्च॑ गृह्णाति।
ए॒तद्वै दे॒वाना॑ पर॒ममन्न॑म्।
यत्सोम॑ः॥ २॥

[[1-3-3-3]]
ए॒तन्म॑नु॒ष्या॑णाम्।
यत्सुरा॑।
प॒र॒मे॒णै॒वास्मा॑ अ॒न्नाद्ये॒नाव॑रम॒न्नाद्य॒मव॑रुन्धे।
सो॒म॒ग्र॒हान्गृ॑ह्णाति।
ब्रह्म॑णो॒ वा ए॒तत्तेज॑ः।
यत्सोम॑ः।
ब्रह्म॑ण ए॒व तेज॑सा॒ तेजो॒ यज॑माने दधाति।
सु॒रा॒ग्र॒हान्गृ॑ह्णाति।
अन्न॑स्य॒ वा ए॒तच्छम॑लम्।
यत्सुरा॑॥ ३॥

[[1-3-3-4]]
अन्न॑स्यैव शम॑लेन॒ शम॑लं॒ यज॑माना॒दप॑हन्ति।
सो॒म॒ग्र॒हा॒ꣳश्च॑ सुराग्र॒हा॒ꣳश्च॑ गृह्णाति।
पुमा॒न्वै सोम॑ः।
स्त्री सुरा॑।
तन्मि॑थुनम्।
मि॒थु॒नमे॒वास्य॒ तद्य॒ज्ञे क॑रोति प्र॒जन॑नाय।
आ॒त्मान॑मे॒व सो॑मग्र॒हैः स्पृ॑णोति।
जा॒याꣳ सु॑राग्र॒हैः।

तस्माद्वाजपेययाज्यमुष्मिँल्लोके स्त्रियꣳ संभवति।
वाजपेयाभिजितꣳ ह्यस्य॥ ४॥

[[1-3-3-5]]
पूर्वे सोमग्रहा गृह्यन्ते।
अपरे सुराग्रहाः।
पुरोक्षꣳ सोमग्रहान्त्सादयति।
पश्चादक्षꣳ सुराग्रहान्।
पापवस्यसस्य विधृत्यै।
एष वै यजमानः।
यत्सोमः।
अन्नꣳ सुरा।
सोमग्रहाꣳश्च सुराग्रहाꣳश्च व्यतिषजति।
अन्नाद्येनैवैनं व्यतिषजति॥ ५॥

[[1-3-3-6]]
संपृचः स्थ सं मा भद्रेण पृङ्क्तेत्याह।
अन्नं वै भद्रम्।
अन्नाद्येनैवैनꣳ सꣳसृजति।
अन्नस्य वा एतच्छमलम्।
यत्सुरा।
पाप्मैव खलु वै शमलम्।
पाप्मना वा एनमेतच्छमलेन व्यतिषजति।
यत्सोमग्रहाꣳश्च सुराग्रहाꣳश्च व्यतिषजति।
विपृचः स्थ वि मा पाप्मना पृङ्क्तेत्याह।
पाप्मनैवैनꣳ शमलेन व्यावर्तयति॥ ६॥

[[1-3-3-7]]
तस्माद्वाजपेययाजी पूतो मेध्यो दक्षिण्यः।
प्राङुद्द्रवति सोमग्रहैः।
अमुमेव तैर्लोकमभिजयति।
प्रत्यङ्ङ्स्सुराग्रहैः।

इममेव तैर्लोकमभिजयति।
प्रतितिष्ठन्ति सोमग्रहैः।
यावदेव सत्यम्।
तेन सूयते।
वाजसृद्भ्यः सुराग्रहान् हरन्ति।
अनृतेनैव विशꣳ सꣳसृजति।
हिरण्यपात्रं मधोः पूर्णं ददाति।
मधव्योऽसानीति।
एकधा ब्रह्मण उपहरति।
एकधैव यजमान आयुस्तेजो दधाति॥ ७॥
आप्त्वाऽवरुन्धे सोमः शमलं यत्सुरा ह्यस्यैनं व्यतिषजति व्यावर्तयति सृजति चत्वारि च॥ ३॥

[[1-3-4-1]]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति।
नाग्निष्टोमो नोक्थ्यः।
न षोडशी नातिरात्रः।
अथ कस्माद्वाजपेये सर्वे यज्ञक्रतवोऽवरुध्यन्त इति।
पशुभिरिति ब्रूयात्।
आग्नेयं पशुमालभते।
अग्निष्टोममेव तेनावरुन्धे।
ऐन्द्राग्नेनोक्थ्यम्।
ऐन्द्रेण षोडशिनः स्तोत्रम्।
सारस्वत्याऽतिरात्रम्॥ १॥

[[1-3-4-2]]

मारुत्या बृहतः स्तोत्रम्।
एतावन्तो वै यज्ञक्रतवः।
तान्पशुभिरेवावरुन्धे।
आत्मानमेव स्पृणोत्यग्निष्टोमेन।
प्राणापानावुक्थ्येन।
वीर्यꣳ षोडशिनः स्तोत्रेण।

वाच॑मतिरा॒त्रेण॑।

प्र॒जां बृ॑ह॒तः स्तो॒त्रेण॑।

इ॒ममे॒व लो॒कम॒भि ज॑यत्यग्निष्टो॒मेन॑।

अ॒न्तरि॑क्षमु॒क्थ्ये॑न॥ २॥

[[1-3-4-3]]

सु॒व॒र्गं लो॒कꣳ षो॑ड॒शिन॑ः स्तो॒त्रेण॑।

दे॒व॒याना॑ने॒व प॒थ आरो॑ह॒त्यतिरा॒त्रेण॑।

नाक॑ꣳ रोहति बृह॒तः स्तो॒त्रेण॑।

तेज॑ ए॒वाऽऽत्मन्ध॑त्त आग्ने॒येन॑ प॒शुना᳚।

ओजो॒ बल॑मैन्द्रा॒ग्नेन॑।

इ॒न्द्रि॒यमै॒न्द्रेण॑।

वाच॑ꣳ सारस्व॒त्या।

उ॒भावे॒व दे॑वलो॒कं च॑ मनुष्यलो॒कं चा॒भिज॑यति मारु॒त्या व॒शया᳚।

स॒प्तद॑श प्राजाप॒त्यान्प॒शूनाल॑भते।

स॒प्त॒द॒शः प्र॒जाप॑तिः॥ ३॥

[[1-3-4-4]]

प्र॒जाप॑ते॒राप्त्यै᳚।

श्या॒मा एक॑रूपा भवन्ति।

ए॒वमि॑व॒ हि प्र॒जाप॑तिः॒ समृ॑द्ध्यै।

तान्पर्य॑ग्निकृ॒तानु॒त्सृ॑जति।

म॒रुतो॑ य॒ज्ञम॑जिघाꣳसन्प्र॒जाप॑तेः।

तेभ्य॑ ए॒तां मा॑रु॒तीं व॒शामाल॑भत।

तयै॒वैना॑नशमयत्।

मा॒रु॒त्या प्र॒चर्य॑।

ए॒तान्त्सं॒ज्ञ॑पयेत्।

म॒रुत॑ ए॒व श॑मयि॒त्वा॥ ४॥

[[1-3-4-5]]

ए॒तैः प्रच॑रति।

य॒ज्ञस्याघा॑ताय।

एकधा वपा जुहोति।
एकदेवत्या हि।
एते।
अथो एकधैव यजमाने वीर्यं दधाति।
नैवारेण सप्तदशशरावेणैतर्हि प्रचरति।
एतत्पुरोडाशा ह्येते।
अथो पशूनामेव छिद्रमपिदधाति।
सारस्वत्योत्तमया प्रचरति।
वाग्वै सरस्वती।
तस्मात्प्राणानां वागुत्तमा।
अथो प्रजापतावेव यज्ञं प्रतिष्ठापयति।
प्रजापतिर्हि वाक्।
अपन्नदती भवति।
तस्मान्मनुष्याः सर्वां वाचं वदन्ति॥ ५॥
अतिरात्रमन्तरिक्षमुक्थ्येन प्रजापतिः शमयित्वोत्तमया प्रचरति षट्॥ ४॥

[[1-3-5-1]]

सावित्रं जुहोति कर्मणःकर्मणः पुरस्तात्।
कस्तद्वेदेत्याहुः।
यद्वाजपेयस्य पूर्वं यदपरमिति।
सवितृप्रसूत एव यथापूर्वं कर्माणि करोति।
सवने सवने जुहोति।
आक्रमणमेव तत्सेतुं यजमानः कुरुते।
सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै।
वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति न इत्याह।
वाग्वै देवानां पुराऽन्नमासीत्।
वाचमेवास्मा अन्नꣳ स्वदयति॥ १॥

[[1-3-5-2]]

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्न इति रथमुपावहरति विजित्यै।
वाजस्य नु प्रसवे मातरं महीमित्याह।

यच्चैवेयम्।
यच्चास्यामधि।
तदेवावरुन्धे।
अथो तस्मिन्नेवोभयेऽभिषिच्यते।
अप्स्वन्तरमृतमप्सु भेषजमित्यश्वान्पल्पूलयति।
अप्सु वा अश्वस्य तृतीयं प्रविष्टम्।
तदनुवेनन्ववप्लवते।
यदप्सु पल्पूलयति॥ २॥

[[1-3-5-3]]
यदेवास्याप्सु प्रविष्टम्।
तदेवावरुन्धे।
बहु वा अश्वोऽमेध्यमुपगच्छति।
यदप्सु पल्पूलयति।
मेध्यानेवैनान्करोति।
वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वेत्याह।
एता वा एतं देवता अग्रे अश्वमयुञ्जन्।
ताभिरेवैनान्युनक्ति।
सवस्योज्जित्यै।
यजुषा युनक्ति व्यावृत्त्यै॥ ३॥

[[1-3-5-4]]
अपां न पादाशुहेमन्निति संमार्ष्टि।
मेध्यानेवैनान्करोति।
अथो स्तौत्येवैनानाजिꣳ सरिष्यतः।
विष्णुक्रमान्क्रमते।
विष्णुरेव भूत्वेमाँल्लोकानभिजयति।
वैश्वदेवो वै रथः।
अङ्कौ न्यङ्कावभितो रथं यावित्याह।
या एव देवता रथे प्रविष्टाः।
ताभ्य एव नमस्करोति।

आत्मनोऽनार्त्यै।
अश्ामरथंभावुकोऽस्य रथो भवति।
य एवं वेद॥ ४॥
स्वदयति पल्पूलयति व्यावृत्त्या अनार्त्यै द्वे च॥ ५॥

[[1-3-6-1]]
देवस्याहꣳ सवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता वाजं जेषमित्याह।
सवितृप्रसूत एव ब्रह्मणा वाजमुज्जयति।
देवस्याहꣳ सवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता वर्षिष्ठं नाकꣳ रुहेयमित्याह।
सवितृप्रसूत एव ब्रह्मणा वर्षिष्ठं नाकꣳ रोहति।
चात्वाले रथचक्रं निमितꣳ रोहति।
अतो वा अङ्गिरस उत्तमाः सुवर्गं लोकमायन्।
साक्षादेव यजमानः सुवर्गं लोकमेति।
आवेष्टयति।
वज्रो वै रथः।
वज्रेणैव दिशोऽभि जयति॥ १॥

[[1-3-6-2]]
वाजिनाꣳ साम गायते।
अन्नं वै वाजः।
अन्नमेवावरुन्धे।
वाचो वर्ष्म देवेभ्योऽपाक्रामत्।
तद्वनस्पतीन्प्राविशत्।
सैषा वाग्वनस्पतिषु वदति।
या दुन्दुभौ।
तस्माद्दुन्दुभिः सर्वा वाचोऽतिवदति।
दुन्दुभीन्त्समाघ्नन्ति।
परमा वा एषा वाक्॥ २॥

[[1-3-6-3]]
या दुन्दुभौ।
परमयैव वाचाऽवरां वाचमवरुन्धे।

अथो वाच एव वर्ष्म यजमानोऽवरुन्धे।
इन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं वाजं जापयतेन्द्रो वाजमजयिदित्याह।
एष वा एतर्हीन्द्रः।
यो यजते।
यजमान एव वाजमुज्जयति।
सप्तदश प्रव्याधानाजिं धावन्ति।
सप्तदशꣳ स्तोत्रं भवति।
सप्तदश सप्तदश दीयन्ते॥ ३॥

[[1-3-6-4]]
सप्तदशः प्रजापतिः।
प्रजापतेराप्त्यै।
अर्वाऽसि सप्तिरसि वाज्यसीत्याह।
अग्निर्वा अर्वा।
वायुः सप्तिः।
आदित्यो वाजी।
एताभिरेवास्मै देवताभिर्देवरथं युनक्ति।
प्रष्टिवाहिनं युनक्ति।
प्रष्टिवाही वै देवरथः।
देवरथमेवास्मै युनक्ति॥ ४॥

[[1-3-6-5]]
वाजिनो वाजं धावत काष्ठां गच्छतेत्याह।
सुवर्गो वै लोकः काष्ठा।
सुवर्गमेव लोकं यन्ति।
सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति।
य आजिं धावन्ति।
प्राञ्चो धावन्ति।
प्राङिव हि सुवर्गो लोकः।
चतसृभिरनु मन्त्रयते।
चत्वारि छन्दाꣳसि।

छन्दोभिरेवैनाँ सुवर्गं लोकं गमयति॥ ५॥

[[1-3-6-6]]

प्र वा एतेँऽस्माल्लोकाच्च्यवन्ते।

य आजिं धावन्ति।

उदञ्च आवर्तन्ते।

अस्मादेव तेन लोकान्नयन्ति।

रथविमोचनीयं जुहोति प्रतिष्ठित्यै।

आमा वाजस्य प्रसवो जगम्यादित्याह।

अन्नं वै वाजः।

अन्नमेवावरुन्धे।

यथालोकं वा एत उज्जयन्ति।

य आजिं धावन्ति॥ ६॥

[[1-3-6-7]]

कृष्णलं कृष्णलं वाजसृद्भ्यः प्रयच्छति।

यमेव ते वाजं लोकमुज्जयन्ति।

तं परिक्रीयावरुन्धे।

एकधा ब्रह्मण उपहरति।

एकधैव यजमाने वीर्यं दधाति।

देवा वा ओषधीष्वाजिमयुः।

ता बृहस्पतिरुदजयत्।

स नीवारान्निरवृणीत।

तन्नीवाराणां नीवारत्वम्।

नैवारश्चरुर्भवति॥ ७॥

[[1-3-6-8]]

एतद्वै देवानाँ परममन्नम्।

यन्नीवाराः।

परमेणैवास्मा अन्नाद्येनावरमन्नाद्यमवरुन्धे।

सप्तदशशरावो भवति।

सप्तदशः प्रजापतिः।

प्र॒जाप॑तेरा॒प्त्यै᳚।
क्षी॒रे भ॑वति।
रुच॑मे॒वास्मि॒न्दधा॑ति।
स॒र्पि॒ष्वा॑न्भवति मे॒ध्य॒त्वाय॑।
बा॒र्ह॒स्प॒त्यो वा ए॒ष दे॒वत॑या॥ ८॥

[[1-3-6-9]]
यो वा॑ज॒पेये॑न॒ यज॑ते।
बा॒र्ह॒स्प॒त्य ए॒ष च॒रुः।
अश्वा॑न्त्सरिष्य॒तः स॒स्नुषश्चाव॑ घ्रापयति।
यमे॒व ते वाजं॑ लो॒कमु॒ज्जय॑न्ति।
तमे॒वाव॑रुन्धे।
अजीजिपत वनस्पतय॒ इन्द्रं॒ वाजं॒ विमु॑च्यध्व॒मिति॑ दु॒न्दु॒भीन् विमु॑ञ्चति।
यमे॒व ते वाजं॑ लो॒कमि॑न्द्रि॒यं दु॒न्दु॒भय॑ उ॒ज्जय॑न्ति।
तमे॒वाव॑रुन्धे॥ ९॥
अ॒भिजय॑ति॒ वा ए॒षा वाग्दी॑यन्तेऽस्मै युनक्ति गमयति॒ य आ॒जिं धाव॑न्ति भवति दे॒वत॑या॒ऽष्टौ च॑॥ ६॥

[[1-3-7-1]]
ता॒र्प्यं यज॑मानं॒ परि॑धापयति।
य॒ज्ञो वै ता॒र्प्यम्।
य॒ज्ञेनै॒वैन॒ꣳ॒ सम॑र्धयति।
द॒र्भ॒मयं॒ परि॑धापयति।
प॒वित्रं॒ वै द॒र्भाः।
पु॒नात्ये॒वैन॑म्।
वाजं॒ वा ए॒षोऽव॑रुरुत्सते।
यो वा॑ज॒पेये॑न॒ यज॑ते।
ओष॑धयः॒ खलु॒ वै वाजः॑।
यद्द॑र्भ॒मयं॑ परिधा॒पय॑ति॥ १॥

[[1-3-7-2]]
वाज॒स्याव॑रुद्ध्यै।
जाय॒ एहि॒ सुवो॒ रोहा॒वेत्या॑ह।

पत्निया एवैष यज्ञस्यान्वारम्भोऽनवच्छित्यै।
सप्तदशारत्निर्यूपो भवति।
सप्तदशः प्रजापतिः।
प्रजापतेराप्त्यै।
तूपरश्चतुरश्रिर्भवति।
गौधूमं चषालम्।
न वा एते व्रीहयो न यवाः।
यद्गोधूमाः॥ २॥

[[1-3-7-3]]
एवमिव हि प्रजापतिः समृद्ध्यै।
अथो अमुमेवास्मै लोकमन्नवन्तं करोति।
वासोभिर्वेष्टयति।
एष वै यजमानः।
यद्यूपः।
सर्वदेवत्यं वासः।
सर्वाभिरेवैनं देवताभिः समर्धयति।
अथो आक्रमणमेव तत्सेतुं यजमानः कुरुते।
सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै।
द्वादश वाजप्रसवीयानि जुहोति॥ ३॥

[[1-3-7-4]]
द्वादश मासाः संवत्सरः।
संवत्सरमेव प्रीणाति।
अथो संवत्सरमेवास्मा उपदधाति।
सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै।
दशभिः कल्पै रोहति।
नव वै पुरुषे प्राणाः।
नाभिर्दशमी।
प्राणानेव यथास्थानं कल्पयित्वा।
सुवर्गं लोकमेति।

एतावद्वै पुरुषस्य स्वम्॥ ४॥

[[1-3-7-5]]
यावत्प्राणाः।
यावद्देवास्यास्ति।
तेन सह सुवर्गं लोकमेति।
सुवर्देवाꣳ अगन्मेत्याह।
सुवर्गमेव लोकमेति।
अमृता अभूमेत्याह।
अमृतमिव हि सुवर्गो लोकः।
प्रजापतेः प्रजा अभूमेत्याह।
प्राजापत्यो वा अयं लोकः।
अस्मादेव तेन लोकान्नैति॥ ५॥

[[1-3-7-6]]
समहं प्रजया सं मया प्रजेत्याह।
आशिषमेवैतामाशास्ते।
आसपुटैर्घ्नन्ति।
अन्नं वा इयम्।
अन्नाद्येनैवैनꣳ समर्धयन्ति।
ऊषैर्घ्नन्ति।
एते हि साक्षादन्नम्।
यदूषाः।
साक्षादेवैनमन्नाद्येन समर्धयन्ति।
पुरस्तात्प्रत्यञ्चं घ्नन्ति॥ ६॥

[[1-3-7-7]]
पुरस्ताद्धि प्रतीचीनमन्नमद्यते।
शीर्षतो घ्नन्ति।
शीर्षतो ह्यन्नमद्यते।
दिग्भ्यो घ्नन्ति।
दिग्भ्य एवास्मा अन्नाद्यमवरुन्धते।

ईश्वरो वा एष पराङ्ङ्दघः।
यो यूपꣳ रोहति।
हिरण्यमध्यवरोहति।
अमृतं वै हिरण्यम्।
अमृतꣳ सुवर्गो लोकः।
अमृत एव सुवर्गे लोके प्रतितिष्ठति।
शतमानं भवति।
शतायुः पुरुषः शतेन्द्रियः।
आयुष्येवेन्द्रिये प्रतितिष्ठति।
पुष्ट्यै वा एतद्रूपम्।
यदजा।
त्रिः संवत्सरस्यान्यान्पशून्परि प्रजायते।
बस्ताजिनमध्यव रोहति।
पुष्ट्यामेव प्रजनने प्रतितिष्ठति॥ ७॥
परिधापयति गोधूमा जुहोति स्वं नैति प्रत्यञ्चं घ्नन्ति लोको नव च॥ ७॥

[[1-3-8-1]]

सप्तान्नहोमाञ्जुहोति।
सप्त वा अन्नानि।
यावन्त्येवान्नानि।
तान्येवावरुन्धे।
सप्त ग्राम्या ओषधयः।
सप्तारण्याः।
उभयीषामवरुद्ध्यै।
अन्नस्यान्नस्य जुहोति।
अन्नस्यान्नस्यावरुद्ध्यै।
यद्वाजपेययाज्यनवरुद्धस्याश्नीयात्॥ १॥

[[1-3-8-2]]

अवरुद्धेन व्यृध्येत।
सर्वस्य समवदाय जुहोति।

अन॑वरुद्ध॒स्याव॑रुद्ध्यै।

औदु॑म्बरेण स्रु॒वेण॑ जुहो॑ति।

ऊर्ग्वा॑ अन्न॑मुदु॒म्बरः॑।

ऊ॒र्ज ए॒वान्नाद्य॒स्याव॑रुद्ध्यै।

दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒व इत्या॑ह।

स॒वि॒तृ प्र॑सूत ए॒वैनं॑ ब्रह्म॑णा दे॒वता॑भिर॒भिषि॑ञ्चति।

अन्न॑स्यान्नस्या॒भिषि॑ञ्चति।

अन्न॑स्यान्न॒स्याव॑रुद्ध्यै॥ २॥

[[1-3-8-3]]

पु॒रस्ता᳚त्प्र॒त्यञ्च॑म॒भिषि॑ञ्चति।

पु॒रस्ता॒द्धि प्र॑ती॒चीन॒मन्न॑म॒द्यते᳚।

शी॒र्ष॒तो॑ऽभिषि॑ञ्चति।

शी॒र्ष॒तो ह्यन्न॑म॒द्यते᳚।

आ मुखा॑द॒न्वव॑ स्रावयति।

मु॒खत ए॒वास्मा॑ अ॒न्नाद्यं॑ दधा॑ति।

अ॒ग्नेस्त्वा॒ साम्रा᳚ज्येना॒भिषि॑ञ्चा॒मीत्या॑ह।

ए॒ष वा अ॒ग्नेः स॒वः।

तेनै॒वैन॑म॒भिषि॑ञ्चति।

इन्द्र॑स्य त्वा॒ साम्रा᳚ज्येना॒भिषि॑ञ्चा॒मीत्या॑ह॥ ३॥

[[1-3-8-4]]

इ॒न्द्रि॒यमे॒वास्मि॑न्ने॒तेन॑ दधा॑ति।

बृह॒स्पते᳚स्त्वा॒ साम्रा᳚ज्येना॒भिषि॑ञ्चा॒मीत्या॑ह।

ब्रह्म॒ वै दे॒वानां॒ बृह॒स्पतिः॑।

ब्रह्म॑णै॒वैन॑म॒भिषि॑ञ्चति।

सो॒म॒ग्र॒हाꣳश्चाव॑दानी॒यानि॑ च॒र्त्विग्भ्य॒ उप॑ हरन्ति।

अ॒मु॒मे॒व तैर्लो॒॑कमन्न॑वन्तं करो॑ति।

सु॒रा॒ग्र॒हाꣳश्चान॑वदानी॒यानि॑ च वाज॒सृद्भ्यः॑।

इ॒मम॒मे॒व तैर्लो॒॑कमन्न॑वन्तं करो॑ति।

अथो॑ उ॒भयी᳚ष्वे॒वाभिषि॑च्यते।

वि॒मा॒थं कु॑र्व॑ते वा॒ज॒सृत॑ः॥ ४॥

[[1-3-8-5]]

इ॒न्द्रि॒यस्याव॑रुद्ध्यै।

अनि॑रुक्ताभिः प्रातःसव॒ने स्तु॑वते।

अनि॑रुक्तः प्र॒जाप॑तिः।

प्र॒जाप॑ते॒राप्त्यै॑।

वाज॑वतीभि॒र्माध्य॑न्दिने।

अन्नं॒ वै वाज॑ः।

अन्न॑मे॒वाव॑रुन्धे।

शि॒पि॒वि॒ष्टव॑तीभिस्तृतीयसव॒ने।

य॒ज्ञो वै विष्णु॑ः।

प॒शव॑ः शिपि॑ः।

य॒ज्ञ ए॒व प॒शुषु॒ प्रति॑तिष्ठति।

बृ॒हद॒न्त्यं॑ भवति।

अन्त॑मे॒वैनꣳ॑ श्रि॒यै ग॑मयति॥ ५॥

अ॒श्नीयाद॒न्नस्या॒न्नस्याव॑रुद्ध्या॒ इन्द्र॑स्य त्वा॒ साम्रा॑ज्येना॒भिषि॑ञ्चा॒मीत्या॑ह वा॒ज॒सृत॒ः शि॒पि॒स्त्रीणि॑ च॥ ८॥

[[1-3-9-1]]

नृ॒षदं॑ त्वेत्या॑ह।

प्र॒जा वै नृन्।

प्र॒जाना॑मे॒वैतेन॑ सूयते।

द्रु॒षद॒मित्या॑ह।

व॒नसपत॑यो॒ वै द्रु।

व॒नस्पती॑नामे॒वैतेन॑ सूयते।

भु॒व॒नसद॒मित्या॑ह।

य॒दा वै वसी॑या॒न्भव॑ति।

भुव॑नमग॒न्निति॒ वै तमा॑हुः।

भुव॑नमे॒वैतेन॑ गच्छति॥ १॥

[[1-3-9-2]]

अ॒प्सुषदं॑ त्वा घृ॒तसद॒मित्या॑ह।

अपामेवैतेन घृतस्य सूयते।
व्योमसदमित्याह।
यदा वै वसीयान्भवति।
व्योमागन्निति वै तमाहुः।
व्योमैवैतेन गच्छति।
पृथिविषदं त्वाऽन्तरिक्षसदमित्याह।
एषामेवैतेन लोकानाꣳ सूयते।
तस्माद्वाजपेययाजी न कं चन प्रत्यवरोहति।
अपीव हि देवतानाꣳ सूयते॥ २॥

[[1-3-9-3]]
नाकसदमित्याह।
यदा वै वसीयान्भवति।
नाकमगन्निति वै तमाहुः।
नाकमेवैतेन गच्छति।
ये ग्रहाः पञ्चजनीना इत्याह।
पञ्चजनानामेवैतेन सूयते।
अपाꣳ रसमुद्वयसमित्याह।
अपामेवैतेन रसस्य सूयते।
सूर्यरश्मिꣳ समाभृतमित्याह सशुक्रत्वाय॥ ३॥
गच्छति सूयते नव च॥ ९॥

[[1-3-10-1]]
इन्द्रो वृत्रꣳ हत्वा।
असुरान्पराभाव्य।
सोऽमावास्यां प्रत्यागच्छत्।
ते पितरः पूर्वेद्युरागच्छन्।
पितॄन् यज्ञोऽगच्छत्।
तं देवाः पुनरयाचन्त।
तमेभ्यो न पुनरददुः।
तेऽब्रुवन्वरं वृणामहै।

अथ॑ वः॒ पुन॑र्दा॒स्यामः।
अ॒स्मभ्य॑मे॒व पू॒र्वे॑द्युः क्रि॑याता॒ इति॑॥ १॥

[[1-3-10-2]]

तमे॑भ्यः॒ पुन॑रददुः।
तस्मा॑त्पि॒तृभ्य॑ः पू॒र्वे॑द्युः क्रि॑यते।
यत्पि॒तृभ्य॑ः पू॒र्वे॑द्युः क॒रोति॑।
पि॒तृभ्य॑ ए॒व तद्य॒ज्ञं नि॒ष्क्रीय॒ यज॑मान॒ः प्रत॑नुते।
सोमा॑य पि॒तृपी॑ताय स्व॒धा नम॒ इत्या॑ह।
पि॒तुरे॒वाधि॑ सोमपी॒थमव॑रुन्धे।
न हि पि॒ता प्रमीय॑माण॒ आहै॒ष सौ॑मपी॒थ इति॑।
इ॒न्द्रि॒यं वै सौ॑मपी॒थः।
इ॒न्द्रि॒यमे॒व सौ॑मपी॒थमव॑रुन्धे।
तेने॑न्द्रि॒येण॑ द्वि॒तीयां॑ जा॒याम॒भ्य॑श्नुते॥ २॥

[[1-3-10-3]]

ए॒तद्वै ब्रा॑ह्म॒णं पु॒रा वा॑जश्र॒वसा वि॒दाम॑क्रन्।
तस्मा॒त्ते द्वेद्वे॑ जा॒ये अ॒भ्या॑क्षत।
य ए॒वं वेद॑।
अ॒भि द्वि॒तीयां॑ जा॒याम॑श्नुते।
अ॒ग्नये॑ कव्य॒वाह॑नाय स्व॒धा नम॒ इत्या॑ह।
य ए॒व पि॑तृ॒णाम॒ग्निः।
तं प्री॑णाति।
ति॒स्र आहु॑तीर्जु॒होति।
त्रिर्नि॑द॒धाति।
षट् संप॑द्यन्ते॥ ३॥

[[1-3-10-4]]

षड्वा ऋ॒तव॑ः।
ऋ॒तू॒ने॒व प्री॑णाति।
तू॒ष्णीं मेक्ष॑णमाद॑धाति।
अस्ति॑ वा॒ हि ष॒ष्ठ ऋ॒तुर्न वा॑।

दे॒वान् वै पि॒तॄन्प्री॒तान्।

म॒नु॒ष्या᳚ः पि॒तरोऽनु॒ प्रपि॑पते।

ति॒स्र आहु॑तीर्जुहोति।

त्रिर्नि॑द॒धाति।

षट् संप॑द्यन्ते।

षड्वा ऋ॒तव॑ः॥ ४॥

[[1-3-10-5]]

ऋ॒तव॒ः खलु॒ वै दे॒वाः पि॒तर॑ः।

ऋ॒तूने॒व दे॒वान्पि॒तॄन्प्री॑णाति।

तान्प्री॒तान्।

म॒नु॒ष्या᳚ः पि॒तरोऽनु॒ प्रपि॑पते।

स॒कृ॒दा॒च्छि॒न्नं ब॒र्हिर्भ॑वति।

स॒कृदि॑व॒ हि पि॒तर॑ः।

त्रिर्नि॑द॒धाति।

तृ॒तीये॒ वा इ॒तो लो॒के पि॒तर॑ः।

ताने॒व प्री॑णाति।

परा॒ङाव॑र्तते॥ ५॥

[[1-3-10-6]]

ह्रीका॒ हि पि॒तर॑ः।

ओष्मणो᳚ व्या॒वृ॒त उपा᳚स्ते।

ऊ॒ष्मभा॑गा॒ हि पि॒तर॑ः।

ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति।

प्रा॒श्यां३ न प्रा॒श्या३मिति॑।

यत्प्रा᳚श्नी॒यात्।

जन्य॒मन्न॑मद्यात्।

प्र॒मायु॑कः स्यात्।

यन्न प्रा᳚श्नी॒यात्।

अह॑विः स्यात्॥ ६॥

[[1-3-10-7]]

पि॒तृभ्य॒ आवृ॑श्च्येत।

अ॒व॒घ्रेय॑मे॒व।

तन्ने॒व प्राशि॑तं॒ नेवाप्रा॑शितम्।

वी॒रं वा॒ वै पि॒तर॑ः प्र॒यन्तो॒ हर॑न्ति।

वी॒रं वा॑ दद॑ति।

द॒शां छि॑नत्ति।

हर॑णभागा॒ हि पि॒तर॑ः।

पि॒तॄने॒व नि॒रव॑दयते।

उत्त॑र॒ आयु॑षि॒ लोम॑ छिन्दीत।

पि॒तॄ॒णाꣳ ह्ये॑तर्हि॒ नेदी॑यः॥ ७॥

[[1-3-10-8]]

नम॑स्करोति।

न॒म॒स्का॒रो हि पि॑तॄ॒णाम्।

नमो॑ वः पितरो॒ रसा॑य।

नमो॑ वः पितरः॒ शुष्मा॑य।

नमो॑ वः पितरो जी॒वाय॑।

नमो॑ वः पितरः स्व॒धायै॑।

नमो॑ वः पितरो म॒न्यवे॑।

नमो॑ वः पितरो घो॒राय॑।

पित॑रो॒ नमो॑ वः।

य ए॒तस्मि॑ँल्लो॒के स्थ॥ ८॥

[[1-3-10-9]]

यु॒ष्माꣳ स्तेऽनु॑।

ये॑ऽस्मिँल्लो॒के।

मां तेऽनु॑।

य ए॒तस्मि॑ँल्लो॒के स्थ।

यू॒यं तेषां॒ वसि॑ष्ठा भूयास्त।

ये॑ऽस्मिँल्लो॒के।

अ॒हं तेषां॒ वसि॑ष्ठो भूयास॒मित्या॑ह।

वसिष्ठः समानानां भवति।
य एवं विद्वान्पितृभ्यः करोति।
एष वै मनुष्याणां यज्ञः॥ ९॥

[[1-3-10-10]]
देवानां वा इतरे यज्ञाः।
तेन वा एतत्पितृलोके चरति।
यत्पितृभ्यः करोति।
स ईश्वरः प्रमेतोः।
प्राजापत्ययर्चा पुनरैति।
यज्ञो वै प्रजापतिः।
यज्ञेनैव सह पुनरैति।
न प्रमायुको भवति।
पितृलोके वा एतद्यजमानश्चरति।
यत्पितृभ्यः करोति।
स ईश्वर आर्तिमार्तोः।
प्रजापतिस्त्वा वैनं तत उन्नेतुमर्हतीत्याहुः।
यत्प्राजापत्ययर्चा पुनरैति।
प्रजापतिरेवैनं तत उन्नयति।
नार्तिमार्छति यजमानः॥ १०॥
इत्यश्नुते पद्यन्ते पद्यन्ते षड्वा ऋतवो वर्ततेऽहविः स्यान्नेदीयः स्थ यज्ञो यजमानश्चरति यत्पितृभ्यः करोति पञ्च च॥ १०॥
देवासुरा अग्नीषोमयोर्देवा वै यथा दर्शे देवा वै यदन्यैर्ग्रहैर्ब्रह्मवादिनो नाग्निष्टोमो न सावित्रं देवस्याहं तार्प्यꣳ सप्तान्नहोमान्नृषदं त्वेन्द्रो वृत्रꣳ हत्वा दर्श॥ १०॥
देवासुरा वाज्यैवैनं तस्माद्वाजपेययाजी देवस्याहं वाजस्यावरुध्या इन्द्रियमेवास्मिन् ह्रीका हि पितरः पञ्चषष्टिः॥ ६५॥